

Prof. dr. A. F. Manning. Over de Oostduitse christendemocraten. Tilliburgis, Publikaties van de Katholieke Leergangen, nummer 13. L. C. G. Malmberg, 's-Hertogenbosch, 1963. (Lezing gehouden bij het vijftigjarig bestaan van de Katholieke Leergangen op 3 november 1962).

In het door de Russen overheerste Oost-Duitsland zijn naast de heersende Sozialistische Einheitspartei Deutschlands (SED) enkele andere politieke partijen blijven bestaan, w.o. de Christlich-Demokratische Union (CDU) die uiteraard los staat van de Westduitse partij van die naam. Prof. Manning bespreekt de lotgevallen van deze partij achter het ijzeren gordijn, hoofdzakelijk aan de hand van haar eigen publicaties. Opgericht in juni 1945 werd de Ost-CDU weldragedwongen toe te treden tot een Einheitsblock, waarin de SED de leiding had. Zij kreeg in 1946 nog bijna een kwart van de stemmen, maar haar bewegingsvrijheid was gering. De partijvoorzitter Jacob Kaiser heeft in 1946 - '47 nog getracht zijn partij een rol te laten spelen door een actieve herenigingspolitiek t.a.v. West-Duitsland te voeren, met een soort van christelijk socialisme als verbindende factor. Toen Kaiser zich voor de Marshallhulp verklaarde en medewerking weigerde aan het door de SED bijeengeroepen Volkskongress, werd hij in december 1947 door de Russen afgezet. Hij vluchtte naar het westen en was later in Bonn minister voor „Gesamtdeutsche Fragen”.

De nieuwe leider Otto Nuschke heeft getracht christenen en communisten met elkaar te laten samenwerken; hij aanvaardde de hegemonie van de SED en boog en aanvaardde, waar Kaiser fel geprotesteerd had. Ook tegenover het buitenland volgde hij de Russische lijn en verdedigde bv. de Russische interventie bij de Hongaarse opstand. Hij stierf in 1957, na sinds 1949 vice-premier te zijn geweest. Zijn opvolger Götting verschilt van de SED nog slechts doordat hij atheïsme en materialisme verwerpt.

Prof. Manning heeft zich kennelijk ingespannen om iedere zwart-wit-tekening te vermijden en zoveel mogelijk begrip te tonen voor de moeilijke positie van de Ost-CDU en haar leider Nuschke, voor welke laatste hij een zekere sympathie aan de dag legt. „Onverzettelijkheid is te respecteren en begrijpelijk, maar betekent meestal niet een oplossing voor de problemen”, schrijft hij (p. 8). Ook verwijt hij het westen, en met name de Neue Züricher Zeitung, te weinig begrip en sympathie voor de verhoudingen in Oost-Duitsland en voor Nuschke aan de dag te hebben gelegd (p. 13). Zelfs noemt hij het verzet van de Oostduitse arbeiders tegen het régime-Ulbricht op 17 juni 1955 een „beruchte opstand”, een mening die wij niet kunnen delen.

Ondanks al het getoonde begrip, kan Prof. Manning zijn studie slechts in mineur eindigen. Hij ziet wel in, dat Nuschke een „integer man, maar bereid tot steeds riskanter wordende compromissen” was (p. 14), dat elke zelfstandigheid voor de Ost-CDU is verdwenen, dat zelfs wie kritisch staat tegenover de Westduitse politiek en propaganda, niet mee kan gaan met de grenzenloze partijdigheid en eenzijdigheid van de Oostduitse arbeiders.

De goed gedocumenteerde studie van Prof. Manning bestrijkt een interessant stukje van de naoorlogse Duitse geschiedenis. Zij raakt ook aan een veel

groter probleem: de houding van de politicus en de partij, die actief blijven tijdens een vreemde overheersing, het probleem ook van de in wezen democratische partij onder een niet-democratisch régime.

G. Taal

* * *

Virgil Gheorghiu, Het 25e uur, Dubbelband Zwarte Beertjes, A. W. Bruna & Zn., Utrecht, 1962, f 2, 95

Deze bekende oorlogsroman is een illustratie van een maatschappelijke verwording, welke als volgt wordt gesteld:

De technische vooruitgang heeft zulke vormen aangenomen, dat zij het menselijk leven volkomen beheerst. In de samenleving heeft zij niet alleen het primaat gekregen, maar zij heeft deze zelf ook vertechniseerd en dus ontmenselijkt. De mens wordt daarom niet meer gewaardeerd als een individu met eigen, onaantastbare rechten, maar op zijn bruikbaarheid in de machine van het geheel. Hij leeft niet meer zelf, maar hij wordt geleefd.

Deze gedachten zijn onderdehand zo'n gemeengoed geworden, dat het opnieuw brengen ervan veel weg heeft van het intrappen van open deuren.

De stelling van de schrijver, dat het voor verbetering te laat is, en die hij karakteriseert met: het 25e uur, heeft het indertijd goed gedaan; maar zullen we nu de gebruikelijke urentelling maar weer nemen: het eerste uur van een nieuwe dag?

In het kort: een verlate pocket-heruitgave, die misschien voor de beurs van de uitgever goed is, maar ons niets meer te zeggen heeft.

H.

* * *

H. de la Fontaine Verwey, Meester Harman Schinckel, een Delftse boekdrukker van de 16e eeuw (Oud Delft. Een serie historische publicaties over Delft en Delvenaren no. 3), Nijgh en v. Ditmar, Rotterdam-'s-Gravenhage, 1963, 77 blz.

Dit boekje zou verenigingen, die publicaties betreffende locale geschiedenis verzorgen, tot model kunnen dienen. Het is bijzonder fraai uitgegeven, in een handig formaat; de inhoud vormt een afgerond geheel van niet al te grote omvang; de afbeeldingen hebben een werkelijk illustrerende functie; de auteur is uitermate deskundig. De geschiedenisdocent kan hier stof vinden over de religieuze propaganda in het begin van de Opstand en een zeer serene uiteenzetting, hoe moeilijk het kan zijn iemands godsdienstige overtuiging in die overgangperiode vast te stellen.

Denkt men erover „teksten” te benutten in de geschiedenisles, dan kan men hier in de Bijlagen terecht.

G.

* * *